

OD ISTOG PISCA

PROFESOR ŽUDNJE
SABATOVO POZORIŠTE

FILIP ROT

**AMERIČKA
PASTORALA**

Prevela
Jovana Živanović

■ Laguna ■

Naslov originala

Philip Roth

AMERICAN PASTORAL

Copyright © 1997, Philip Roth

All rights reserved

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA



Kolo V / Knjiga 18



Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Za J. G.

*Sanjaj dan kad se bliži kraju,
Sanjaj jer snovi se ostvariti znaju,
Stvari nikad nisu tako loše kao što se čine,
Zato samo sanjaj i neka snovi dosegnu visine.*

Džoni Merser
iz pesme *Sanjaj*, koja je bila popularna 1940-ih

retka pojava očekivanog...

Vilijam Karlos Vilijams,
iz *Kod Keneta Berka*, 1946.

I
Raj u sećanju



1

SVID. ZA vreme rata, kada sam još bio školarac, to neobično ime* izazivalo je neverovatno divljenje kod nas klinaca u Njuarku. Divili su mu se svi, a ne samo mi deca. Poštovali su ga i ozbiljni ljudi, ljudi u godinama, koje je tek jedna generacija delila od života u gradskom getu u Prinčevoj ulici, i koji još nisu bili toliko amerikanizovani da bi ih osvojio samo talenat srednjoškolskog sportiste. Ime mu je bilo neobično baš kao i nesvakidašnje crte njegovog lica. Niko od malobrojnih naočitih učenika u našoj, pretežno jevrejskoj, državnoj gimnaziji nije imao tako izraženu vilicu i lice poput bezosećajne maske kao ovaj plavooki Viking plave kose, rođen u našoj zajednici kao Simur Irving Levov.

Svid je bio krajnji igrač u ragbiju, igrao je na mestu centra u košarci i bio je igrač prve baze u bejzbolu. Bio je zaista vrhunski sportista. Samo je košarkaški tim bio iole dobar – dve pobeđe na gradskom takmičenju, kada je Svid dao najviše koševa – ali sve dok se on isticao u sportu, sudbina

* Svid (engl. *Swede*) na engleskom znači Šveđanin, nadimak koji je junak dobio zbog svog izgleda. (Prim. prev.)

naših sportskih timova nije bila naročito važna za učenike, čiji su roditelji, većinom neobrazovani i umorni od napornog rada, iznad svega cenili akademski uspeh. Nasilje, čak ni kamuflirano sportskim dresovima i strogim pravilima, bez ikakvog antisemitizma, nije bilo tradicionalni izvor zadovoljstva u našoj zajednici – bile su važne jedino dobre ocene. Međutim, zahvaljujući Svidu, sve ljude u našem kvartu obuzela je euforija koja je uticala na njihovo viđenje sebe i sveta, elan kakav dele svi ljubitelji sporta: gotovo poput nejevreja (jer tako su naše porodice zamišljale nejevreje) mogli smo da zaboravimo stvarno stanje stvari i sve svoje nade prenesemo na sportski uspeh. Pre svega, mogli smo da zaboravimo na rat.

Uzdizanje Svida Levova do statusa lokalnog Apolona u jevrejskom Vikvajiku najbolje se može objasniti, čini mi se, ratom protiv Nemaca i Japanaca i strahom koji je rat širio. Dokle god je Svid bio nepobediv na sportskom terenu, beznačajna površina života omogućavala je bizarnu, prividnu potporu i bezbrižno prepuštanje Svidovoj nevinosti svima onima koji su živeli u strahu da više nikada neće videti svoje sinove, braću ili muževe.

A kako je sve to uticalo na njega – slava, proglašavanje za sveti svakog koša, svakog dodavanja koje bi presekao u skoku, svakog udarca bejzbol palicom kojim bi osvojio dva poena za svoj tim poslavši lopticu u pravoj putanji duž leve linije igrališta? Da li je zbog toga ovaj dečak bio tako ozbiljan i staložen? Ili su zrelost i trezvenost bile samo spoljna manifestacija vatrene unutrašnje borbe protiv narcisoidnosti koju je čitava zajednica hranila svojim izlivima ljubavi? Srednjoškolske navijačice imale su poseban način navijanja za Svida. Za razliku od svih drugih navijačkih tačaka, koje su imale za cilj da nadahnu čitavu ekipu ili podignu navijače

na noge, to je bilo ritmično, plesno odavanje počasti Svidu i samo Svidu – neskriveno oduševljenje njegovim savršenstvom. Klicanje bi se razleglo salom kad god bi on uhvatio loptu u skoku ili postigao poen na košarkaškoj utakmici; prolamalo bi se našom stranom gledališta na gradskom stadionu tokom ragbi utakmice svaki put kad bi Svid osvojio jard ili ukrao loptu. Čak i na slabo posećenim bejzbol utakmicama u parku Irvington, gde nije bilo navijačica koje bi klečale na obodu terena, moglo se čuti skandiranje grupice vikvajiških pristalica sa drvenih tribina, i to ne samo kad bi Svid uhvatio palicu i krenuo prema terenu nego i kad bi tek rutinski izbacio protivničkog igrača na prvoj bazi. Navijanje se sastojalo iz svega osam slogova, tri za njegovo ime, a zatim ba ba-*ba!* Ba ba ba... ba-*ba!* A ritam bi se pri svakom ponavljanju ubrzavao, pogotovo na ragbi utakmicama, sve dok – na vrhuncu pomahnitalog obožavanja – ne bi došlo do eksplozije akrobatskih zvezda praćenih okretanjem točkova od suknjica, i dok pred našim raspamećenim očima ne bi poput vatrometa zatreperilo deset pari narandžastih sportskih gaćica na čvrstim zadnjicama navijačica... a sve to ne iz ljubavi prema tebi ili meni, već prema predivnom Svidu. „Svid Levov! Rimuje se s... ’ljubav’!... Svid Levov! Rimuje se s... ’ljubav’! Svid Levov! Rimuje se s... ’ljubav’!“

Da, svi su bili zaljubljeni u njega. Vlasnici prodavnice slatkiša, kojima smo mi klinci često dosadivali, nas su zvali „Hej-ti-ne!“ ili „Dete-prestani!“, dok su njega, s punim uvažavanjem, zvali „Svid“. Roditelji su mu se smešili i blagonaklono mu se obraćali sa „Simure“. Kada bi na ulici prošao pored brbljivih devojčica, one bi dramatično padale u nesvest, a najhrabrije među njima bi uzvikivale za njim: „Vrati se, vrati se, Levove, ljubavi mog života!“ A on nije obraćao pažnju na njih, koraćao je kroz našu četvrt obasut

svom tom ljubavlju i činilo se da je potpuno ravnodušan. Nasuprot našim sanjarenjima o blagotvornom dejstvu koje bi takvo potpuno, idealističko, nekritičko obožavanje imalo na nas, činilo se da izlivi ljubavi kojima su ga zasipali Svida čine samo još bezosećajnijim. U tom momku, koji je za mnoge predstavljao simbol nade – otelotvorenje snage, odlučnosti, ohrabrujuće vrline koja će prevladati i omogućiti da se vojnici iz naše srednje škole vrate neozleđeni iz Midveja, Salerna, Čerburga, sa Solomonskih i Aleutskih ostrva, s Tarave – činilo se da u njemu nije bilo ni trunke humora ili ironije koji bi omeli njegov zlatni dar za odgovornost.

Ali humor ili ironija su dečaku kao što je Svid mogli biti samo prepreka, ironija ljudima služi kao uteha, tako da ona nema smisla za nekoga kome sve polazi za rukom kao da je zaista bog. A možda je postojala čitava jedna potisnuta ili još uspavana strana njegove ličnosti, ili, što je bilo još verovatnije, nje zapravo nije ni bilo. Zbog svoje suzdržanosti, zbog svoje upadljive ravnodušnosti, neuobičajene za poželjni objekat aseksualnog vođenja ljubavi, on je zaista delovao ako ne kao božanstvo, onda svakako kao izuzetan primerak među ljudskim bićima niže vrste, u koju su spadali svi ostali učenici. Bio je deo istorije, bio je *oruđe* istorije, poštovan sa strašću kakve možda nikad ne bi bilo da je oborio vikvajiški rekord u košarci – osvojivši dvadeset sedam poena protiv Beringera – nekog drugog dana, a ne baš onog tužnog, tužnog dana 1943. kada su avioni Luftvafea oborili pedeset osam „letećih tvrđava“, dva naša aviona su pala kao žrtve protivavionske odbrane, a još pet ih se srušilo posle preleta engleske obale u povratku iz vazdušnog napada na Nemačku.

Svidov mlađi brat Džeri Levov išao je sa mnom u razred. Bio je to žgoljav dečkić, male glave, neobično gibak, građen kao štapić sladića, genije za matematiku, najbolji đak, koji je

u januaru 1950. održao govor u ime cele generacije. Iako se Džeri zapravo ni sa kim nije družio, na svoj zapovednički i naprasit način zainteresovao se za mene i tako sam, od svoje desete godine, dolazio u sređen podrum porodične kuće Levovih, na uglu avenija Vindmur i Kir, gde me je redovno pobeđivao u stonom tenisu, sređen zato što je bio obložen drvetom i namešten, a ne kao što je Džeri mislio – zato što je bio idealno mesto da „središ“ drugog klinca u stonom tenisu.

Džerijeva srčanost na stolu za stoni tenis nadmašivala je srčanost njegovog brata u bilo kom sportu. Pingpong loptica je tako savršeno oblikovana i idealne veličine da ne može čoveku iskopati oko. Inače ne bih igrao u Džerijevom podrumu. Da to nije bila prilika da se hvalim kako sam bio u kući Svida Levova, niko živ me ne bi naterao da siđem u taj podrum, nezaštićen, samo s malim drvenim reketom u ruci. Ništa što je tako lagano kao pingpong loptica ne može biti ubojito, ali kad bi Džeri mahnito udarao tu stvarčicu, činilo se da mu ubistvo nije bilo daleko od pameti. Nikad mi nije palo na pamet da je ta agresivna igra imala veze s tim kako se oseća kao mlađi brat Svida Levova. Pošto sam ja smatrao da je biti Svidov brat nešto najbolje što se moglo zamisliti – osim ako nisi sam Svid – nisam ni slutio da za Džerija nije bilo ničeg goreg od toga.

Svidova soba, u koju se nikad nisam usudio da uđem, ali u koju bih zavirio na putu do toaleta pored Džerijeve sobe – bila je ušuškana pod nadstrešnicom na zadnjoj strani kuće. S kosim plafonom, krovnim prozorom i zastavicama vikvajiškog šampiona na zidovima, izgledala je upravo onako kako sam zamišljao pravu momačku sobu. Kroz dva prozora koja su gledala na zadnji travnjak, video se krov garaže Levovih, gde je Svid, kad je bio u osnovnoj školi, vežbao udarce na bejzbol lopti prikačenoj gajtanom za krovnu gredu – možda

je dobio tu ideju iz romana o bejzbolu Džona R. Tjunisa *Klinac iz Tomkinsvila*. Saznao sam za tu knjigu, kao i za druge Tjunisove knjige o bejzbolu – *Gvozdeni vojvoda*, *Vojvoda odlučuje*, *Šampionov izbor*, *Klinci iz Kejstouna*, *Početnik godine* – tako što sam ih video na polici ugrađenoj pored Svidovog kreveta, sve poređane po abecednom redu između dva teška bronzana držača za knjige koje je dobio za bar micvu, minijaturne replike Rodenovog *Mislioca*. Odmah sam otišao u biblioteku, pozajmio sve Tjunisove knjige koje sam uspeo da nađem i uzeo da čitam *Klinca iz Tomkinsvila*, turobnu knjigu, ali privlačnu za dečaka, jednostavnu i pomalo nespretno napisanu, ali ipak direktnu i dostojanstvenu, o Klincu, Roju Takeru, mladom bacaču iz ruralnih brda Konektikata kome je otac umro kad je dečak imao četiri godine, a majka kad mu je bilo šesnaest, i koji pomaže baki da sastavi kraj s krajem tako što preko dana radi na porodičnoj farmi a noću u gradu u „Makenzijevoj prodavnici na uglu Saut Mejna“.

Knjiga je objavljena 1940. i imala je crnobeke crteže koji su, uz malo ekspresionističkog izobličavanja i taman dovoljno veštine u anatomiji, vešto dočaravali težak život junaka u vreme kada o bejzbolu još nije bilo milion statističkih podataka, kada je još bio povezan s verom, kada su igrači Prve lige manje ličili na zdravu decu, a više na mršave i gladne radnike. Crteži su bili nadahnuti tamnim asketizmom američke velike krize. Na svakih desetak stranica našao bi se jezgrovit opis dramatičnog telesnog momenta priče – „Igrao je sa strašću“, „Loptica je odletela preko ograde“, „Razli je odšepao do klupe“ – praćen tamnim oštrim crtežom mršavog bejzbol igrača upalih obraza, samog poput najusamljenije duše, na beloj stranici, istovremeno ljudskog bića i bića prirode, ili smeštenog na travi terena, dok se iza njega

vukla mršava prilika senke koja je ličila na crva. On nije izgledao glamurozno čak ni u bejzbolskom dresu; rukavica bacača ličila je na šapu; slika za slikom je i grafički pokazivala da je igrati u Prvoj ligi, koliko god to junački delovalo, samo još jedan vid napornog i bolnog rada.

Klinac iz Tomkinsvila se isto tako mogao zvati *Jagnje iz Tomkinsvila*, ili čak *Jagnje iz Tomkinsvila koje vode na klanje*. U junakovoj karijeri mladog igrača koji je doveden na poslednje mesto u bruklinskom klubu *Dodžers*, svaki trijumf bio je plaćen teškim razočaranjem ili strašnom nezgodom. Čvrsto prijateljstvo koje se razvilo između usamljenog Klinca, koji pati za svojim domom, i veterana *Dodžersa* – hvatača Dejva Leonarda, koji ga je uspešno učio tajnama Prve lige i „sa svojim mirnim pogledom smeđih očiju iza štitnika“ pratio na utakmicama bez poena, bilo je surovo prekinuto šest nedelja posle početka sezone, kada je stariji igrač iznebuha izbačen iz kluba. „Bila je to brzina koja se nije često pominjala u bejzbolu: brzina kojom se igrač uzdiže – i ponovo pada.“ Zatim, pošto je Klinac u petnaest utakmica zaredom doneo pobede svojoj ekipi – rekord koji nijedan novi bacač u bilo kojoj ligi nikad nije postigao – pao je pod tušem, pošto su ga slučajno gurnuli njegovi razgaljeni saigrači presrećni zbog velike pobede, i povredio lakat, zbog čega nikada više nije mogao da baca. Do kraja godine je bio na klupi, ponekad je udarao umesto nekoga, a onda je, tokom snežne zime u Konektikatu – gde je provodio dane na farmi a večeri u prodavnici, sada slavan ali zapravo iznova bakino dete – marljivo radio na tome da održi nivo zamaha prateći uputstva Dejva Leonarda („Najveća greška mu je bila to što je pri zamahu često spuštao desno rame“) – u hladnim zimskim jutrima je u ambaru „svojom voljenom palicom“ udarao lopticu obešenu na gajtan sve dok se ne bi sasvim

preznojio. „Tup...’ Čist sladak zvuk palice koja nepogrešivo susreće loptu.“ Do sledeće sezone bio je spreman da se vrati u *Dodžerse* kao brzo desno krilo, s prosekom od 32,5 procenta bio je drugi na spisku udarača i uspeo je da dovede svoj tim do kvalifikacija. Poslednjeg dana sezone, u utakmici s *Džajentsima*, koji su vodili na tabeli sa samo pola poena prednosti, Klinac je rasplamsao napad *Dodžersa* i, na kraju četrnaestog razdela – s dvojicom igrača izvan igre, dvojicom na terenu i *Dodžersima* u vođstvu zahvaljujući Klincu i njegovom hitrom, jedinstvenom, atletskom oprčavanju baza – odigrao je konačan, presudan potez uhvativši lopticu u trku i zaletevši se u desni zid centralnog terena. Taj izvanredni rizični podvig poslao je *Dodžerse* pravo na Svetско prvenstvo, a njega ostavio da se „previja od bolova na zelenom travnatom tepihu na sredini terena“. Tjunis ovako završava priču: „Suton se spuštao na gomilu igrača, na mnogobrojne navijače koji su trčali ka terenu, na dvojicu ljudi koji su se probijali kroz masu noseći nosila s nepomičnom prilikom... Začuo se udar groma. Na *Polo groundsu* počela je da pada kiša.“ Pad, udar groma, kiša – tako se završava dečaćka Biblija.

Imao sam deset godina i nikada pre nisam pročitao tako nešto. Okrutnost života. Nepravda. Nisam mogao da verujem. Jedan od likova, osude vredan član *Dodžersa*, jeste Razl Nagent, odličan udarač, ali pijanac i usijana glava, nasilnik koji je strahovito ljubomoran na Klinca. Pa ipak, nisu Razla izneli nepokretnog na nosilima, već najboljeg od svih, siroče s farme po imenu Klinac, skromnog, vrednog, ljubaznog, hrabrog, izvanrednog sportistu, divnog ozbiljnog dečaka. Nepotrebno je reći da sam Svida i Klinca doživljavao kao istu osobu i pitao se kako je Svid uspeo da pročitava ovu knjigu, koja je mene skoro dovela do suza i zbog koje nisam mogao

da spavam. Da sam imao hrabrosti da mu se obratim, upitao bih ga da li misli da je to zaista kraj za Klinca ili postoji još jedan povratak. Reč „nepomičan“ me je užasavala. Da li je Klinac *poginuo* uhvativši poslednju loptu godine? Da li je Svid to znao? Da li ga je bilo briga? Da li mu se činilo kako se takva katastrofa mogla dogoditi i njemu, velikom Svidu, ako se dogodila Klincu iz Tomkinsvila i pokosila ga? Ili je u knjizi bilo reči o ljupkoj zvezdi koja je surovo i nepravedno kažnjena – knjiga o neverovatno talentovanom nevinašcetu čija je najveća mana bila njegova sklonost da pri zamahu spušta desno rame, ali koga su, uprkos svemu, uništila gromovita nebesa – samo još jedna knjiga između dva Mislioca na njegovoj polici?

Na Aveniji Kir živeli su bogati Jevreji – barem su ih bogatima smatrale porodice koje su iznajmljivale stanove u zgradama s dva, tri ili četiri stana i stepeništem od cigle, koje je bilo neizostavni deo našeg sportskog života posle škole: bacanje kocki, ajnc, stup-bol* – koji smo igrali u beskraj, to jest, sve dok jeftina gumena lopta nakon bespoštednog udaranja o ivicu stepenika ne bi popucala po šavovima. Ovde, u mreži ulica s drvoredima bagrema, nastalih tako što je početkom burnih dvadesetih Lajonsova farma podeležena, prva postmigrantska generacija Jevreja formirala je zajednicu koja se više ugledala na tipični američki način života nego na poljski štetl** kakav su njihovi roditelji, koji su govorili jidiš, gradili oko Prinčeve ulice u osiromašenom Trećem kvartu. Jevreji iz Kirove avenije sa svojim ozidanim

* Stup-bol (engl. *stoop-ball*), varijanta bejzbola. Igrač baca loptu u zid, a zatim trči prema bazi, dok ostali igrači pokušavaju da uhvate odbijenu loptu i tako izbace igrača. (Prim. prev.)

** Štetl (hebr. *shtetl*), jevrejska naselja u istočnoj i centralnoj Evropi. (Prim. prev.)

podrumima, natkrivenim verandama, kamenim prednjim stepeništima, delovali su kao vođe, odvažni pioniri koji su se borili za svoje pravo da uživaju u udobnostima normalnog američkog života. A najnapredniji među naprednima bili su Levovi, koji su nam podarili našeg Svida, koji je bio goj* koliko je god to bilo moguće.

Sami Levovi, Lu i Silvija, nisu ništa manje ni više ličili na Amerikance od mojih roditelja – Jevreja rođenih u Nju Džerziju – niti su bili uglađeniji, obrazovaniji ili učtiviji. Za mene je to bilo veliko iznenađenje. Od njih nas je odvajala samo jedna porodična kuća, nije bilo nikakvog drugog jaza poput onog kakav je postojao između seljaka i aristokratije, o kom sam učio u školi. Gospođa Levov je, kao i moja majka, bila uredna domaćica, besprekornih manira, lepa žena izuzetno saosećajna prema svima, koja je umela da navede sinove da se osećaju posebnima – jedna od mnogobrojnih žena iz tog vremena koje nikada nisu sanjale o oslobađanju od napornih kućnih poslova, od kojih je najvažniji bio briga o deci. Oba Levovljeva dečaka su od majke nasledila duge kosti i svetlu kosu, mada je ona, pošto je njena kosa bila crvenija i kovrdžavija, a njena koža još mladalački pegava, izgledala manje arijevski od njih i manje se isticala među licima na našim ulicama.

Otac nije bio viši od metar sedamdeset šest-sedam – mršav čovek, uzrujaniji čak i od mog oca, koji je svoje nemire preneo i na mene. Gospodin Levov je bio jedan od onih jevrejskih očeva koji su odrasli u bedi, neobrazovani, grubi, koji su stvorili čitavu generaciju uspešnih, univerzitetski obrazovanih jevrejskih sinova: otac za koga je neumoljiva dužnost sve, za koga postoji ispravno i pogrešno i ništa između toga, otac čiji sklop ambicija, sklonosti i uverenja gotovo

* Goji – nejevreji, arijevci. (Prim. prev.)

ništa ne može narušiti, niti ga je moguće izbeći. Ograničeni ljudi s neograničenom energijom; ljudi koji lako sklapaju prijateljstva, ali ih se lako i zasite; ljudi za koje je najvažnija stvar u životu *ići dalje uprkos svemu*. A mi smo bili njihovi sinovi. Naš posao je bio da ih volimo.

Moj otac je bio pedikir, njegov salon je bila naša dnevna soba, a zarađivao je dovoljno novca da možemo preživeti, ali ne više od toga, dok se gospodin Levov obogatio proizvodnjom ženskih rukavica. Njegov otac – deda Svida Levova – došao je u Njuark sa starog kontinenta devedesetih godina devetnaestog veka i zaposlio se u pogonu za prerađivanje kože. Bavio se skidanjem ostataka mesa sa sirove ovčije kože, usamljeni Jevrejini među grubim slovenskim, irskim i italijanskim imigrantima u Natmenovoj ulici, u štavionici čiji je vlasnik bio bogataš T. P. Haul, tada veliko ime u najrazvijenijoj i najstarijoj industriji u gradu. U proizvodnji kože najvažniju ulogu igra voda – kože se peru u velikim bubnjevima, bubnjevi izbacuju prljavu vodu, u cevima šište hladna i vruća voda, stotine hiljada galona vode. Ako je voda meka, dobra, od nje se može praviti pivo ili se može prerađivati koža, a Njuark je imao dobru, meku vodu, velike pivare i velike štavionice, a samim tim i dosta teškog, smrdljivog i vlažnog posla za imigrante.

Sin Lu – otac Svida Levova – napustio je školu sa četrnaest godina i počeo da radi u štavionici kako bi pomogao svojoj devetočlanoj porodici. Postao je stručnjak ne samo za bojenje jelenske kože glinenim bojama, koje su se nanosile gustim čvrstim četkama, već i za razvrstavanje i procenu kvaliteta kože. Štavionica je zaudarala na klanicu i hemijska sredstva – tu se natapalo i kuvalo meso, skidala dlaka i mast s kože; u njoj su tokom leta dvadeset četiri sata dnevno ventilatori sušili hiljade i hiljade obešenih koža, zagrevajući

pritom prostor u sušari s niskom tavanicom i do 50 stepeni Celzijusa, gde su prostrane vlažne prostorije bile mračne poput pećina i preplavljene otpacima, u kojima su grubi radnici s keceljama, opremljeni kukama i merdevinama, vukli i gurali prepune vagone, cedili i vešali kože natopljene vodom radeći kao marva u dvanaestočasovnim smenama – prljavo, smrdljivo mesto preplavljeno plavom, crvenom, zelenom i crnom vodom s komadima kože svuda po podu, na kome je, pored burića s hemikalijama, bilo i grudvica masti i soli – ono je za Lua Levova bilo i gimnazija i fakultet. Nije bilo ničeg neobičnog u tome što je on izrastao u grubog čoveka. Neobično je bilo koliko je nekad ipak uspevao da bude ljubazan.

U svojim ranim dvadesetim napustio je Haelovu firmu. da bi sa dvojicom svoje braće osnovao mali pogon za izradu tašni, specijalizovan za proizvode od aligatorske kože, koju je nabavljao od R. Dž. Salomona, njuarškog kralja konjske kože i najvećeg stručnjaka za štavljenje aligatorske kože; u tom trenutku činilo se da bi posao mogao procvetati, ali posle krize firma je propala a trojica odvažnih i sposobnih Levova ostali su bez prebijene pare. Nekoliko godina kasnije Lu Levov je sam osnovao *Njuaršku devojačku kožnu galanteriju*; nabavljao je polovnu kožnu robu – tašne, rukavice i kaiševe – i prodavao ih od vrata do vrata na ručnim kolicima vikendom i uveče. Na Daun Neku – poluostrvu u najistočnijem delu Njuarka, gde su se prvobitno naseljavali novopridošli imigranti, ravnici sa severa i istoka omeđenoj rekom Pasaik, a na jugu slanim močvarama – živele su italijanske porodice koje su se u svojoj rodnoj zemlji bavile proizvodnjom rukavica te su počele da rade za Levova iz svojih domova. Od kože koju je on nabavljao, oni su krojili i šili ženske rukavice koje je Levov nudio širom zemlje. Kada je izbio rat, on je

već imao mali radni kolektiv italijanskih porodica koje su krojile i šile rukavice od jareće kože u skućenom potkrovlju u Ulici Vest Market. Bio je to skroman posao, bez stvarne zarade, sve do vrtoglavog uspeha 1942. kada su Ženske vojne snage počele da naručuju crne postavljene rukavice od ovčije kože. Zakupio je staru fabriku kišobrana na uglu Centralne avenije i Druge ulice, sumornu trospratnu gomilu cigala staru pedeset godina, ubrzo ju je i kupio, a najviši sprat je iznajmio fabrici rajskeršlusa. *Njuarška devojačka galanterija* je počela da proizvodi rukavice, a svaka dva ili tri dana dolazio bi kamion i odvezio ih.

Veliki uspeh, veći i od ugovora s Vladom, bio je početak saradnje s Bambergerom. *Njuarška devojačka kožna galanterija* uspela je pridobije Bambergera i tako postala njegov glavni proizvođač finih ženskih rukavica a sve to zahvaljujući slučajnom susretu Lua Levova i Luisa Bambergera. Na svečanoj večeri priređenoj u čast Elenstajna, prvog i jedinog jevrejskog gradonačelnika Njuarka, koji je za gradskog namesnika postavljen 1933, jedan od Bambergerovih viših službenika, čuvši da je među prisutnima i otac Svida Levova, prišao je Luu da mu čestita na tome što mu je sin u *Njuark njuzu* proglašen za najboljeg košarkaškog centra u zemlji. Svestan da je to prilika kakva se pruža jednom u životu – prilika da zaobiđe sve prepreke i stigne pravo do vrha – Lu Levov je vešto preokrenuo razgovor koji je još iste večeri doveo do upoznavanja s legendarnim L. Bambergerom lično, osnivačem najprestižnije njuarške robne kuće i filantropom koji je gradu podario muzej, moćnom ličnošću značajnom za lokalne Jevreje kao što je Bernard Baruh bio važan Jevrejima u celoj zemlji zbog svog poznanstva s Ruzveltom. Pričalo se po kraju da, iako se Bamberger jedva rukovao s Levovom i svega nekoliko minuta se raspitivao o

Svidu, Lu Levov se usudio da ga direktno upita: „Gospodine Bambergere, mi imamo kvalitet, mi imamo cenu – zašto vi ne biste kupovali rukavice od nas?“ Pre kraja meseca iz Bambergerove robne kuće stigla je prva porudžbina *Njuarškoj devojačkoj*, i to za šezdeset hiljada pari.

Do kraja rata je *Njuarška devojačka* već bila na glasu – velikim delom zbog sportskih uspeha Svida Levova – kao jedno od najcenjenijih imena kad je reč o ženskim rukavicama južno od Gloversvila u Njujorku,* sedištu proizvodnje rukavica, gde je Lu Levov železnicom slao svoje kože preko Fultonvila, kako bi ih obradila najbolja štavionica. Desetak godina kasnije, posle otvaranja fabrike u Portoriku 1958. godine, i sam Svid će postati mladi predsednik kompanije i putovati svakog jutra do kancelarije na Centralnoj aveniji od svoje kuće udaljene tridesetak milja od Njuarka, iza zapadnog predgrađa – lokalni pionir koji živi na farmi od četrdeset hektara pokraj sporednog puta među slabo naseljenim brdima iza Moristauna, u bogatom, ruralnom Old Rimroku, u Nju Džerziju, daleko od poda štavionice na kojem je deda Levov otpočeo život u Americi skidajući s kože mekano meso koje je u velikim kacama narastalo do veličine dvostruko veće od prirodne.

Dan posle položene mature, u junu '45, Svid se pridružio marincima, željan da učestvuje u borbama koje će okončati rat. Pričalo se da su njegovi roditelji bili van sebe i činili sve da ga odgovore od marinaca i usmere ka mornarici. Čak i ako bi se izborio sa ozloglašanim antisemitizmom američkih marinaca, zar je zaista mislio da će preživeti japansku invaziju? Ali nije bilo moguće odgovoriti Svida od ostvarenja

* Gloversvil, grad u američkoj državi Njujork, nekada je (od kraja XVIII do sredine XX veka) bio glavni centar u SAD kad je reč o proizvodnji rukavica. Po tome je i dobio ime (engl. *glove* – rukavica). (Prim. prev.)

njegove momačke, patriotske zamisli – on je posle Perl Harbura tajno zadao sebi zadatak – ukoliko zemlja i dalje bude u ratu kad on završi školu, otići će u borbu kao jedan od najčvršćih među najčvršćima. Upravo je završavao obuku na ostrvu Paris u Južnoj Karolini – gde su kružile glasine da će marinci napasti japansku obalu prvog marta 1946. – kada je atomska bomba bačena na Hirošimu. Zbog toga je Svid proveo ostatak vojnog roka kao „kondicioni trener“ upravo tu, na ostrvu Paris. Svakog jutra pre doručka vodio je polučasovnu gimnastiku za svoju četu, nekoliko večeri nedeljno organizovao je boks mečeve radi zabave za regrute, a veći deo vremena provodio je igrajući na mestu centralnog igrača u svom timu protiv drugih timova oružanih snaga širom Juga – u košarci cele zime, u bejzbolu celog leta – bio je stacioniran u Južnoj Karolini oko godinu dana kada se verio sa irskom katolikinjom, devojkom čiji mu je otac, marinski major i nekadašnji ragbi trener u klubu *Perdu*, obezbedio lagodan posao vojnog trenera kako bi ga zadržao kao bejzbol igrača na ostrvu Paris. Nekoliko meseci pre Svidovog otpuštanja iz vojske, njegov otac je doputovao na ostrvo Paris, odseo u hotelu u Bjufortu blizu vojne baze, i ostao tamo čitavih nedelju dana, da bi otišao kada je veridba s gospođicom Danlivi bila raskinuta. Svid se vratio kući '47. kako bi upisao Koledž Upsala u Ist Orindžu, s dvadeset godina, neopterećen raskinutom veridbom, slavniiji nego ikada jer je sada bio i junak – jevrejski marinac – ni manje ni više nego vojni trener, i to u verovatno najstrožoj vojnoj bazi na svetu. Marinci se stvaraju u bazama za obuku, a Simur Irving Levov je pomogao u njihovom formiranju.

Mi smo sve ovo znali jer je legenda o Svidu Levovu živela još dugo u hodnicima i učionicama naše gimnazije, koju sam ja tada pohađao. Sećam se jednog proleća kada sam dva ili tri

puta otišao s prijateljima na Vikinški stadion u Ist Orindžu da gledamo bejzbol ekipu Upsale na subotnjim utakmicama na kojima je taj tim bio domaćin. Njihova zvezda, najbolji udarač i prva baza bio je Svid. Jednom je protiv *Mulenberga* oprtčao tri houm rana. Kad god bismo na tribinama videli čoveka u odelu, sa šeširom, prošaputali bismo: „Lovac na talente, lovac na talente!“ Bio sam na koledžu kada sam od školskog druga, koji je i dalje živeo u našem kraju, čuo da je Svidu ponuđeno da potpiše ugovor sa sestrinskim klubom *Džajentsa* iz Dvostruke A lige, koji je on odbio da bi se pridružio očevom preduzeću. Kasnije sam čuo od svojih roditelja da se Svid oženio s mis Nju Džerzija. Pre nego što je u Atlantik Sitiju 1949. učestvovala u izboru za mis Amerike, bila je proglašena za mis okruga Junion, a pre toga za prolećnu kraljicu u Upsali. Bila je iz Elizabeta. Šiksa. Don Dvajer. Ipak je uspeo!

Jedne večeri leta 1985, kada sam bio na putu u Njujorku, otišao sam na utakmicu *Metsa* i *Astrosa*, i dok sam s prijateljima kružio oko stadiona u potrazi za ulazom za naša sedišta, ugledao sam Svida, trideset šest godina starijeg nego što je bio kada sam ga gledao kako igra bejzbol za Upsalu. Nosio je belu košulju, prugastu kravatu i ugljenosivi letnji sako – i dalje je bio užasno zgodan. Zlatna kosa mu je bila za nijansu ili dve tamnija, ali nimalo proređena; više nije bila onako kratko ošišana, već mu je slobodno padala preko ušiju i okovratnika. U tom odelu, koje mu je izvrsno stajalo izgledao je još viši i vitkiji nego što sam ga se sećao u različitim sportskim dresovima. Žena iz mog društva prva ga je primetila. „Ko je ono? To je, to je... Je l' to Džon Lindzi?“, upitala je. „Ne“, rekao sam. „Gospode. Znete li ko je to? To je Svid Levov“, kazao sam prijateljima. „To je Svid!“

Svetlokosi mršavi dečak od nekih sedam ili osam godina išao je pored Svida, klinac s kapom *Metsa*, u levoj ruci je, kao nekad Svid, nosio bejzbol rukavicu prve baze. Njih dvojica – očigledno otac i sin – smejali su se nečemu kada sam im prišao i predstavio se. „Poznavao sam tvog brata u Vikvajiku.“

„Ti si Zakerman?“ , odgovorio je, srdačno se rukujući sa mnom. „Pisac?“

„Ja sam Zakerman, pisac.“

„Pa da, ti si bio Džerijev dobar drugar.“

„Nisam siguran da je Džeri imao dobre drugare. Bio je isuviše genijalan da bi imao drugove. Mene je koristio samo da me ispraši u stonom tenisu u vašem podrumu. Džeriju je bilo jako važno da me pobeđuje.“

„Dakle, to si ti. Moja majka je govorila: 'A bio je tako fino, tiho dete kada nam je dolazio u kuću.' Znaš li ko je ovo?“ , obratio se Svid dečaku. „Čovek koji je napisao one knjige. Nejtan Zakerman.“

Zbunjen, dečak je slegnuo ramenima i promrmljao: „Zdravo.“

„Ovo je moj sin Kris.“

„Ovo su moji prijatelji“, rekao sam pokazavši rukom prema troje ljudi koji su bili sa mnom.

„A ovaj čovek je“, rekao sam im, „najveći sportista u istoriji Vikvajiške gimnazije. Pravi umetnik za tri sporta. Igrao je prvu bazu poput Hernandeza. Udarao je niske ravne lopte za dva poena kao od šale. Da li znaš to?“ , rekao sam njegovom sinu. „Tvoj tata je bio naš Hernandez.“

„Hernandez je levak“, odgovorio je.

„Pa, to je jedina razlika“, rekao sam malom bukvalisti i ponovo pružio ruku njegovom ocu. „Drago mi je što smo se sreli, Svide.“

„Nego šta. Čuvaj se, Skipe.“

„Pozdravi brata“, rekao sam.

On se nasmejao, rastali smo se, a jedan od mojih prijatelja mi je rekao: „Tako dakle, najveći sportista u istoriji Vikvajiške gimnazije nazvao te je 'Skip'.“

„Znam. Ne mogu da verujem.“ I bio sam gotovo podjednako ushićen kao kada mi se jednom davno, kad sam imao deset godina, Svid tako prisno obratio po nadimku* koji sam dobio na igralištu zato što sam preskočio dva razreda osnovne škole.

Negde na polovini prvog dela igre žena koja je bila s nama okrenula se ka meni i kazala: „Trebalo je da vidiš svoj izraz lica – mogao si nam slobodno reći i da je to Zevs. Tačno mogu da zamislim kako si izgledao kad si bio dečak.“

Sledeće pismo sam primio od mog izdavača nekoliko nedelja pre Dana sećanja** 1995. godine.

Dragi Skipe Zakermane,

Izvinjavam se zbog neprijatnosti koje ti ovo pismo može prouzrokovati. Ti se možda ne sećaš našeg susreta na stadionu Šij. Bio sam sa svojim starijim sinom (sada je na prvoj godini studija), a ti si bio s nekim prijateljima na utakmici *Metsa*. To je bilo pre deset godina, u vreme Kartera – Gudena – Hernandeza, kada su *Metsi* još mogli da se gledaju. To više nije moguće.

* Engl.: *Skip* – preskočiti, propustiti. (Prim. prev.)

** Dan sećanja (*Memorial Day*), državni praznik u Sjedinjenim Američkim Državama, ustanovljen posle završetka građanskog rata 1865. godine, u znak počasti palim vojnicima Severa i Juga, da bi u XX veku bio posvećen svim Amerikancima koji su dali život obavljajući vojničku dužnost. Obeležava se svake godine poslednjeg ponedeljka u maju i smatra se početkom letnjih praznika. (Prim. prev.)

Pišem ti kako bih te pitao možemo li se nekad sastati da razgovaramo. Bilo bi mi drago da te izvedem na večeru u Njujorku ukoliko mi dozvoliš.

Biću slobodan da predložim sastanak zbog nečega o čemu razmišljam otkada mi je prošle godine umro otac. Imao je devedeset šest godina. Ostao je isti do samog kraja – odlučan i borben. Zbog toga je bilo još teže izgubiti ga uprkos njegovoj dubokoj starosti.

Želeo bih da razgovaram s tobom o njemu i o njegovom životu. Pokušavam da mu odam počast, da napišem nešto što bi bilo objavljeno samo u užim krugovima – prijatelji, porodica, poslovni saradnici. Gotovo svi su verovali da je moj otac neuništiv, čovek debele kože i kratkog fitilja. To je bilo daleko od istine. Nisu svi znali koliko je propatio zbog šokova koji su potresali njegove najmilije.

Molim te, ako nemaš vremena da mi odgovoriš, uveravam te da ću razumeti.

Iskreno tvoj,

Simur „Svid“ Levov, Vikvajiška gimnazija, generacija 1945.

Da me je bilo ko drugi upitao može li sa mnom da razgovara o odavanju počasti svom ocu, pozeleo bih mu sreću i izvukao se iz te priče. Ali postojali su jaki razlozi za to što sam za manje od sat vremena napisao Svidu kako mu stojim na raspolaganju. Prvi jak razlog je bio to što *Svid Levov želi da se sastane sa mnom*. Smešno, možda, na pragu starosti, bilo mi je dovoljno da vidim njegov potpis na kraju pisma, pa da me preplave sećanja na njega, na terenu i van terena, sećanja stara pedesetak godina, ali i dalje tako prožimajuća. Setio sam se kako sam svakog dana odlazio na igralište da gledam treninge ragbija te godine kada je Svid pristao da uđe

u tim. Već je bio virtuoz u košarkaškoj sali, niko nije znao da bi mogao biti podjednako čaroban i na terenu za ragbi dok ga trener nije pritisnuo, i na kraju je naš gubitnički tim, iako još na dnu gradske lige, počeo da dobija jedan, dva, čak i tri tačdauna po utakmici, sve zahvaljujući Svidu. Pedesetoro ili šezdesetoro dece okupljalo se na tribinama da gleda Svida na treninzima – s pohabanom kožnom kacigom, u smeđem dresu s narandžastim brojem 11 – kako sa saigračima vežba protiv mlađe ekipe. Drugi napadač u timu Lefti Levental („Le-ven-tal Le-vo-vu, Le-ven-tal Le-vo-vu!“) bio je anapest koji nas je uvek mogao raspaliti u vreme Svidove slave, a zadatak mlade ekipe bio je da spreči Svida Levova da baš svaki put postigne poen. Sada imam preko šezdeset godina, i nemam baš iste poglede na stvari kao kada sam bio dečak, pa ipak, ono što me je tada toliko oduševljavalo nije nikad potpuno iščilelo, te do dana današnjeg pamtim Svida kako se, pošto su ga udarili i oborili na zemlju, polako podigao na noge, otresao prašinu sa sebe, nezadovoljan, podigao pogled ka jesenjem nebu koje je postajalo sve tamnije, tužno uzdahnuo, a onda se, netaknut, lagano vratio nazad u gužvu. Kada bi osvajao poene, to je bila jedna vrsta pobeđe, ali kada bi ga oborili i popadali preko njega, a on se jednostavno podigao i samo otresao prašinu, to je bila druga vrsta pobeđe, čak i u običnoj jurnjavi za loptom.

A onda je jednog dana delić te pobeđe podelio i sa mnom. Imao sam deset godina, nikada pre nisam osetio ni dašak slave, i verovatno bih, kao i svi drugi na tribinama, ostao daleko od Svidove pažnje da nije bilo Džerija Levova. Džeri me je tih dana smatrao za prijatelja; iako mi je bilo teško da poverujem u to, mora da me je Svid primetio kada sam dolazio u njihovu kuću. I tako, jednog jesenjeg predvečerja 1943,

kada ga je oborio čitav tim mlađe ekipe pošto je uhvatio Leventalovu topovsku kuglu, dok je sudija duvao u pištaljku objavljujući kraj utakmice, a on pokušavao da savije lakat napola trčeći napola hramljući preko terena, Svid me je ugledao među ostalom decom i doviknuo mi: „U košarci ovoga nema, Skipe.“

Šesnaestogodišnji bog me je odveo u sportski raj. Obožavani je primetio obožavaoca. Naravno, kad je reč o sportistima, kao i o filmskim idolima, svaki obožavalac zamišlja da baš on ili ona deli sa njima neku tajnu ličnu vezu, ali ovo je poteklo od najskromnije zvezde našeg neba, i bilo je javno, pred zanemalom gomilom dece iz protivničkog tima – čudesno iskustvo, i ja sam bio oduševljen. Pocrveneo sam, bio sam oduševljen, verovatno ni o čemu drugom nisam razmišljao do kraja nedelje. Lažno samosažaljenje velikog igrača, muževna velikodušnost, prinčevska otmenost, toliko izobilje samozadovoljstva da se slobodno može podeliti s masom – takva darežljivost nije me samo duboko dirnula i prostrujala kroz mene, zato što je bila umotana u moj nadimak, već je ostala utisnuta u mom umu kao otelotvorenje nečeg većeg čak i od njegovog talenta za sport: talenat da „bude ono što jeste“, sposobnost da bude ta čudesna sveprožimajuća snaga, a da ipak ima glas i osmeh neukaljane superiornošću – prirodna skromnost nekoga za koga nema prepreka, za koga se čini da nikada neće morati da se bori za svoje mesto u ovom svetu. Ne zamišljam da sam ja jedini odrasli muškarac koji je nekada bio jevrejski dečak željan da bude pravi američki klinac tokom patriotskih ratnih godina – kada je sva ratna nada našeg komšiluka počivala na Svidovom božanstvenom telu – koji je celog života nosio u sebi sećanje na neprevaziđeni stil tog nadarenog momka.